

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
Південноукраїнський центр професійного розвитку керівників та фахівців
соціономічної сфери

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В АКАДЕМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

***Всеукраїнської науково-методичної конференції з міжнародною участю
06 червня 2026 року***

ОДЕСА

DOI: <https://doi.org/10.24195/CriticalThinking2026>

УДК: 378:159.955

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ:

Музиченко Ганна В'ячеславівна - доктор політичних наук, професор, проректор з наукової роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Койчева Тетяна Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, в.о. першого проректора з навчальної та науково-педагогічної роботи Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Ольга ЗБАРСЬКА (Olga Zbarskaya) - доктор наук, експерт у галузі креативного потенціалу людини, член академії ACSW, член The Textbook & Academic Authors Association, засновник та президент компанії «OZCREDO», автор книг та підручників.

Черненко Наталія Миколаївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Папач Ольга Іванівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри математики і методики її викладання Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Дерік Ілона Морисівна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Листопад Олексій Анатолійович - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

*Рекомендова вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
(протокол №15 від 25 червня 2026 року.)*

Рецензенти:

Княжева Ірина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Окремої уваги заслуговує питання критичного мислення викладача стосовно власної педагогічної практики. Рефлексивна педагогіка постулює, що систематичне осмислення викладачем власних дій, їх підстав та наслідків є передумовою постійного вдосконалення педагогічної майстерності. Викладач, що критично аналізує ефективність застосованих методів, відкритий до зворотного зв'язку від студентів та готовий коригувати свої підходи на підставі отриманих даних, не лише підвищує якість викладання, але й слугує рольовою моделлю критично мислячого фахівця для своїх вихованців.

Важливим чинником є також інституційне середовище закладу вищої освіти: розвиток критичного мислення потребує академічної культури, що толерує інтелектуальну дискусію, заохочує обґрунтовану незгоду та захищає академічну свободу. За відсутності такого середовища навіть найбільш методично досконалі дидактичні інструменти не реалізують свого потенціалу, оскільки студенти швидко засвоюють справжні — а не декларовані — норми академічної поведінки, прийняті в конкретному навчальному закладі.

Таким чином, впровадження критичного мислення у практику викладання дисциплін у вищому навчальному закладі є комплексним завданням, що охоплює рівні дидактики, оцінювання, педагогічної рефлексії та інституційної культури. Наукове осмислення цього завдання та розробка відповідного методичного забезпечення є актуальним напрямом педагогічних досліджень, результати якого мають безпосередній вплив на якість підготовки фахівців, здатних діяти ефективно в умовах невизначеності та постійних змін.

ПАКУШИНА Людмила Зіновіївна

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ ТА ПРОЦЕС ЙОГО ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Критичне мислення – досить поширений та популярний нині термін, що по-різному визначається як зарубіжними (Д. Дьюї, Е. Глассером, Д. Клаустером тощо) так і вітчизняними філософами, педагогами і психологами. Так, український філософ В. Надурак визначає його, як «навичку, що передбачає вміння аналізувати процес мислення на предмет його відповідності критеріям раціональності» із метою отримання «правильних висновків шляхом перевірки міркувань, що ведуть до них» [1, с. 143]. Психолог Л. Терлецька визначає критичне мислення «як мислення, яке має такі характеристики, як: глибина (проникливість); послідовність; самостійність; гнучкість; швидкість; стратегічність» [3, с. 212]. Дослідниця педагогічної сфери О. Пометун, називає його педагогічним феноменом, що формується у результаті процесу здобування

освіти та є основою для забезпечення «якості життя й життєвого успіху» сучасної людини [2, с. 89].

Отже, нині питання вивчення механізмів критичного мислення людини та особливостей процесу його формування є актуальним й стосуються у першу чергу розвитку дітей та молоді. Адже складність сучасного життя вимагає від них здатності у короткі терміни вирішувати переважно комплексні інтегровані завдання й змінюватися відповідно до вимог, які швидко оновлюються у сучасному соціокультурному середовищі, що активно використовує цифрові технології й швидко змінюється. Тому педагоги різних наукових галузей намагаються досліджувати процес формування креативного мислення як учнів, так і студентської молоді.

Особливо актуальними такі питання є, напевно, для майбутніх фахівців спеціальної освіти, яким доводиться щодня працювати в умовах співпраці із колегами інших спеціальностей (медиками, педагогами, психологами, соціальними працівниками) із дітьми з різними порушеннями розвитку, намагаючись навчати і розвивати їх в умовах різноманітності особистісних характеристик учасників інклюзивного навчального процесу. Проте вітчизняних досліджень які стосуються формування критичного мислення майбутніх вчителів-логопедів ми так і не знайшли, а тому спробуємо окреслити роль критичного мислення у професійній діяльності вчителів-логопедів та виділити особливості його формування у процесі підготовки в умовах закладу вищої освіти.

Критичне мислення – «це здатність людини аналізувати інформацію з позиції логіки, уміння приймати обґрунтовані рішення та застосовувати отримані результати для розв'язання як стандартних, так і нестандартних життєвих проблем» [4, с. 160]. Таке мислення науковці радять починати формувати як можна раніше, ще у період навчання у початковій школі при вивченні різних навчальних дисциплін [5, с. 29], оскільки саме молодший шкільний вік вважають «періодом активного розвитку критичного мислення» [6, с. 3].

У професійній діяльності вчителя-логопеда щодня спостерігається велика кількість нестандартних ситуацій при взаємодії із дітьми з порушеннями мовлення. Адже йому доводиться працювати із гетерогенними групами дітей, які мають «індивідуальні особливості, що включають різні рівні навчальних можливостей, стилів навчання, соціальних та емоційних потреб». Тому «вчитель-логопед повинен бути здатний адаптувати свої методи до конкретних особливостей кожного учня, проявляючи високий рівень експертизи в лінгводидактиці та сучасних методиках логопедії» [7, с. 78-79].

Отже, саме здатність до експертної діяльності, вимагає від вчителя-логопеда високої критичності мислення, яка дійсно дозволить йому правильно діагностувати проблеми й труднощі дітей із особливими освітніми потребами, а також визначати й застосовувати у своїй діяльності найбільш оптимальні

методики корекційно-розвивальної роботи із такими дітьми. Напевно, таке мислення формується у майбутніх фахівців виключно у процесі професійної підготовки, але на базі вже сформованих у шкільних умовах мисленнєвих вмінь нижчого рівня.

Мисленнєвими вмінями нижчого рівня на думку О. Пошетун є набуття знань, їх розуміння та вмінь застосовувати для виконання певних дій. До вищих його рівнів авторка відносить аналіз, синтез та оцінювання, які варто уточнити за допомогою «Таксономії навчальних цілей і результатів у когнітивній сфері» Б. Блума (1956 р), але переглянутою у 2001 році дослідниками Л. Андерсоном та Д. Кратволом (2001 р.) [2, с. 93]. За їх версією, мисленнєвими вмінями вищого рівня, які дають можливість особистості мислити критично, відносяться вмінь аналізувати різні варіанти ситуацій, завдяки яким особистість може їх оцінити належним чином і виділити суть проблеми. Тоді у неї з'являються можливості створення дієвого алгоритму вирішення проблеми. Таким чином, вищі мисленнєві вмінь – це аналіз, оцінювання і створення нових продуктів мислення, якими особистість може володіти, якщо вміє швидко засвоювати знання і відповідно використовувати їх на практиці.

Таким чином, в умовах сучасного закладу вищої освіти здобувачам освіти, які при засвоєнні шкільного курсу біології практично не вивчали особливості будови та функціонування системи мовлення людини, необхідно у першу чергу досить швидко усвідомити усі механізми функціонування мовленнєвої системи людини та засвоїти значну кількість варіантів її можливих порушень. Швидко це зробити можна лише шляхом ретельного відбору та інтеграції певного обсягу біологічних, медичних, психологічних і педагогічних знань у процесі вивчення відповідних навчальних дисциплін [8]. Після цього так само швидко здобувачі освіти мають опанувати й усвідомити особливості як діагностики різних порушень мовлення, так і способів їх корекції задля успішного розвитку усіх мовленнєвих здатностей людини, шляхом вивчення низки логопедичних навчальних дисциплін.

Проте одних тільки знань для успішної професійної діяльності логопеду буде недостатньо. За цей же досить короткий термін навчання майбутній логопед має навчитися аналізувати різні варіанти взаємодії усіх як біологічних, так і психологічних компонентів мовленнєвої системи, які за своєю природою хоч і є неоднорідними, але функціонують як єдина цілісна система в умовах одночасної взаємодії ще й із різними чинниками середовища існування, які також являють собою складну систему неоднорідних компонентів. Відповідно, оцінку такої взаємодії усіх складових двох надзвичайно складних природних систем зробити досить непросто, але й вона, напевно, ще не є вищим мисленнєвим вмінням вчителя-логопеда. Скоріше здатність оцінювати усі складові складних систем є середнім рівнем мисленнєвих вмінь людини. Адже така оцінка лише дасть можливість оцінити всю сутність проблеми порушення мовлення у конкретної дитини. Але потім фахівцю ще слід спланувати відповідний алгоритм

корекційної роботи, яка сприятиме успішному розвитку її мовлення. Проте і цього замало. Далі такий результат усіх мисленнєвих процесів вчителя-логопеда потребує практичної реалізації із метою отримання кінцевого результату у вигляді успішного розвитку мовлення конкретної особистості. І успішність цього вже дійсно вищого рівня мисленнєвих вмінь вчителя-логопеда, напевно, залежатиме від того на скільки точно він зумів врахувати усі нюанси функціонування мовленнєвої системи людини у сучасному складному і ще й при цьому мінливому техногенно-соціально-природньому середовищі існування.

Отже, вміння аналізувати, оцінювати складні системи, а потім створювати і реалізувати успішний навчальний проект у майбутніх фахівців логопедії необхідно формувати одночасно із процесом набуття ними нижчих мисленнєвих вмінь. Точніше, вже на перших етапах підготовки у процесі засвоєння, усвідомлення й застосування ними певного обсягу фундаментальних знань, умінь і навичок і далі на кожному етапі їх професійної підготовки.

Закономірно буде відмітити, що для здійснення такого непростого процесу, науково-педагогічні працівники закладу вищої освіти, які займаються підготовкою майбутніх вчителів-логопедів, також мають володіти високими рівнями критичного мислення. Таке мислення допоможе їм швидко створити і реалізувати у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців відповідні навчально-розвивальні завдання та заходи. Саме тому кожен викладач дисциплін фахової підготовки майбутніх вчителів-логопедів сучасних закладів вищої освіти має розвивати свої вміння та навички критичного мислення до найвищих його рівнів.

Список використаних джерел:

1. Надурак В. Критичне мислення: поняття і практика. Філософська методологія і освітні технології. 2022. 28 (2). С. 129-147. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhilEdu_2022_28%282%29__9
2. Пометун О. Критичне мислення як педагогічний феномен. Український педагогічний журнал. 2018. №2. С. 89-98. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/493/423>
3. Писаренко Л. М. Гра як ефективний метод розвитку критичного мислення. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 32 (71). № 3. Ч. 2. 2021. С. 211-215. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/part_2/37.pdf
4. Шевцова Л., Валенкевич О. Розвиток критичного мислення як засобу формування мовленнєвих умінь та навичок. Українська полоністика. 2024. Том 22, №1. С. 158-166. URL: <https://polonistyka.zu.edu.ua/article/view/315708>
5. Леоненко М. Методичні особливості формування культури критичного мислення молодших школярів. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. 2021. №2. С. 28-34.

6. Галушкіна В. О. Розвиток навичок критичного мислення молодших школярів засобами інтерактивних технологій на уроках у початковій школі. 2020. 12 с. URL: <https://liko-school.kyiv.ua/images/professional-achievements/robotaGalushkina.pdf>

7. Турубарова А. В., Клочкова Ю. В., Король А. В. Критерії та показники готовності логопедів до роботи з гетерогенними групами дітей. Inclusion and Diversity. 2024. №3. С. 77-81. URL: <https://journals.spu.sumy.ua/index.php/inclusion/article/view/212/196>

8. Пахомова Н. Модель інтеграції медико-психологічної та педагогічної складових професійної підготовки логопедів. Особлива дитина: навчання і виховання. 2015. № 1. С. 17-25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DLog_2015_1_5.

ПАСКАЛЬ Олена Вікторівна

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК УМОВА ПРИЙНЯТТЯ ОБҐРУНТОВАНИХ РІШЕНЬ

Підготовка майбутніх соціальних працівників у закладі вищої освіти не може обмежуватися засвоєнням нормативних положень, алгоритмів соціального супроводу чи окремих технологій професійної діяльності. Соціальна робота належить до тих сфер, де фахівець постійно діє в умовах складності, невизначеності, етичної напруги та дефіциту однозначних відповідей. У таких ситуаціях професійне рішення не може бути механічним застосуванням інструкції. Воно потребує аналізу інформації, перевірки джерел, розуміння контексту, оцінювання ризиків, усвідомлення власних упереджень і здатності спів відносити інтереси клієнта з етичними та правовими нормами.

Саме тому критичне мислення доцільно розглядати як одну з базових професійних компетентностей майбутнього соціального працівника [1; 5]. У класичному визначенні Р. Енніса критичне мислення тлумачиться як розумне рефлексивне мислення, спрямоване на ухвалення рішення про те, у що вірити і що робити [1]. Це визначення особливо важливе для соціальної роботи, оскільки професійна діяльність соціального працівника завжди пов'язана не лише з інтерпретацією інформації, а й з вибором дії.

У доповіді П. Фасіоне за результатами Delphi-дослідження критичне мислення пов'язується з інтерпретацією, аналізом, оцінюванням, висновуванням, поясненням і саморегуляцією [2]. Така структура дає змогу побачити критичне мислення як комплекс взаємопов'язаних інтелектуальних дій, які можуть і повинні цілеспрямовано формуватися в освітньому процесі.

Критичне мислення в соціальній роботі має прикладний характер. Воно проявляється, передусім, у здатності майбутнього фахівця приймати

Andrii Moskaliuk Project for adapting methodological approaches to the study of electrical engineering disciplines in the face of modern challenges	Москалюк Андрій Проект адаптації методичних підходів до вивчення електротехнічних дисциплін в умовах сучасних викликів	251
Svitlana Nikolaienko Critical and creative thinking as key competencies of future teachers	Ніколаєнко Світлана Критичне та креативне мислення як ключові компетенції майбутніх учителів	257
Inna Onikiienko Developing critical thinking in students in ecology lessons	Онікієнко Інна Формування критичного мислення у студентів на уроках екології	260
Anastasiia Oparysta The integration of critical thinking in english language teaching in higher education using the communicative method	Опариста Анастасія Інтеграція критичного мислення у викладання англійської мови у вищій освіті з використанням комунікативного методу	262
Ruslan Osin Critical thinking in teaching subjects in higher education	Осін Руслан Критичне мислення при викладанні дисциплін у вищому навчальному закладі	264
Liudmyla Pakushyna Critical thinking in the professional activities of speech therapist teachers and the process of its formation in a higher education institution	Пакушина Людмила Критичне мислення у професійній діяльності вчителів-логопедів та процес його формування в умовах закладу вищої освіти	266
Olena Paskal Developing critical thinking in future social workers as a condition for making informed decisions	Паскаль Олена Розвиток критичного мислення майбутніх соціальних працівників як умова прийняття обґрунтованих рішень	270
Mariia Patrul Pedagogical creativity as a condition for effective training of future psychologists within the discipline of "group psychocorrection workshop"	Патруль Марія Педагогічна креативність як умова ефективноної підготовки майбутніх психологів у межах дисципліни «практикум з групової психокорекції»	273